

Udvari zenekar a Palotában

Zipernovszky Kornél

Az európai híru zongoristát és zeneszerzőt, Szabados Györgyöt a magyar improvizatív zene és az etno-jazz atyamestereként szokás emlegetni. Kisebb együtteseiben a hetvenes évek közepe óta, majd a Magyar Királyi Udvari Zenekarban (MAKUZ) Dresch Mihály, Grensó István, Kovács Ferenc, Baló István és mások szereztek pótolhatatlan tapasztalatokat. A csoport nyitottságát mutatja, hogy időközben két híres, határon túli magyar muzikus, Szelevényi Ákos és Mezei Szilárd is meghívást kapott.

Egyszer, már a diktatúra felpuhulása idején Szabados György felkérést kapott a Magyar Rádiótól, annak is a jazz területén mindenható urától, Kiss Imrétől, hogy szerepeljen a *Debreceni Jazznapokon*. A részletek tisztázása után Szabados azt is közölte, hogy együttesét ezentúl MAKUZ-nak neve-

zik. Amikor Kiss a név magyarázata iránt érdeklődött, Szabados a következőképpen ütötte el a választ: „Ez egy régi szó, olyan, mint a koboz.”

A legfiatalabbak számára nem könnyű érzékelteni, hogy akkor magában az a szó

is, hogy *királyi*, milyen hidegrázást okozott a rendszerhű kultúrotthonosoknak, a pártfeladatból koncertre járó kádereknek. Hát ha még az *udvari* rá is erősített erre a történelmi felkiáltójelre! Szabados gondolkodásában kezdettől fogva megjelennek az ősi, a szakrális és a magyar nemzeti motívumok. Már akkor is kizárólag ilyenekben fejezte ki magát, amikor használatuk egyáltalán nem volt ajánlatos. A zenekar neve tehát történelmi hagyományokra utal, vállalt anakronizmus, amely ugyanakkor egy új, improvizatív alapú, jellegzetes, megújuló magyar zeneiséget hordoz.

Az elismerés és a fenyegetés (vagy ahogy emlegetni szokták: a támogatás és a tiltás) közötti szédítő ingadozásra a MAKUZ történetében még a nyolcvanas évek első felében is bőven akadt példa. Szabados *A szarvassá vált fiak* című művét Markó Iván és a Győri Balett felkérésére írta, be is mutatták a Szegedi Szabadtéri Játékokon 1984-ben. A bemutató napján a fesztivál igazgatója magához kérte Szabadost. Feltűnt neki, hogy a délelőtti időpont ellenére, ráadásul a premier előtt, pezsgővel kínálják. Kiderült, hogy a pártközpontból

Szabados György

Berecz elvtárs telefonált az igazgatónak, hogy arról érdeklődjön, a mű tényleg '56-ról szól-e, ahogy ő hallotta rebesgetni. A zeneszerző szabadkozott, hogy ezt a zenéből aligha lehetett kikövetkeztetni, talán inkább a koreográfiából. Markó korábban, egy peripatetikus beszélgetésen (utcán sétálgatva, hogy ne hallgathassák le őket) valóban megkérdezte Szabadost, hogy mit szólna hozzá, ha a mű a tánc nyelvén a forradalom történetéről szólna. A zeneszerző természetesen belegyezését adta ehhez, de csak azzal a feltétellel, hogy a legkisebb fiú is megdicsőül, a legendabeli többi áldozattal együtt. Így is lett. Berecz végül megnézte a premiért, és betiltotta azon nyomban. Összesen három előadás ment le, de az is csak Győrben. A pártvezető még arra is rákérdezett, hogy nem véletlenül róla mintázták-e az egyik – negatív – figurát. Bár a szegedi előadáson a zene felvételről szólt, a premieren Szabados is ott volt, holott emiatt egy Anthony Braxtonnal közös ígéretes, londoni fellépést kellett lemondjon.

Azért is különleges estét rendez a Művészetek Palotája ezzel a koncerttel, mert a MAKUZ-ti ritkán lehetett az utóbbi években hallani, tavaly – betegség miatt – a Fonóban még a hagyományos *Kassák Karácsony*on sem játszottak, amelynek elnevezése a hetvenes évekbeli legendás zugló klubra utal, ahol a „másként gondolkodó” művészek és fiatalok gyülekeztek, meg persze a besúgók. A Kassák-klubban következetes munka folyt, s bár sokszor kérdezték a zenekar tagjai, hogy mikor lesz a sok gyakorlásból, műhelymunkából igazi kibontakozás, sok fellépés, turné, külföldi út, erre Szabados csak azt tudta válaszolni, hogy „ha minden össze fog itt dőlni,

ez a zene akkor is megmarad.” Csinálták tovább, hittel, kitartással, és saját pályájukon, saját zenekaraik élén folytatták, amit ott elkezdtek.

Ha már itt tartunk, Kassák és Szabados, a két mester alakja között, a végső kérdésre adott ellentétes válaszuk dacára, nem nehéz felfedezni a hasonlóságot. Meggyőződéses avantgárd művészek, akik a konokságig következetesek, de sohasem magányosak, mert az újat akaró fiatalok melléjük szegődnek. Kassák, akit élete utolsó nagy budapesti kiállításán a következő generációk lelkesen ünnepeltek, biztosan örülne, hogy a Kassák-klubban olyanok vitték tovább bátor szellemét, mint Halász Péter, Jeles András, Tarr Béla, és persze Szabados.

Az idén hetvenedik évét betöltő Szabados munkásságának – amelyet a *Gramofon Klasszikus és Jazz* folyóirat életműdíja is elismert tavaly év végén – három területe van: a szólószongora-koncertek és -lemezek, a kisebb együttesek és a MAKUZ. Ám ez nem jelenti, hogy az egyes műveket, témákat ne vinné át egyik felállásról a másikra, sőt, mint a barokk zenében, ez nagyon is jellemző. Az egyik első darab például, amit a szerző a MAKUZ-nak írt, a *Szertartászene* volt, amit 2007-ben, más hangszerelésben, a szerb pravoszláv férfikkarral, a Liszt Ferenc Kamarazenekar zenészeivel és több külföldi muzsikussal kiegészülve, Belgrádban is bemutattak.

A március 16-i koncert várhatóan az *Előjátékokkal* fog indulni, amely szintén egy MAKUZ-ra komponált korai mű. Ezt a *Lassú* című új darab követi, mely után szintén egy régebbi szerzemény, a *Baltás zsoldár* hangzik el, amellyel a Szabados-kvintett 1972-ben, a San Sebastian-i Fesztiválon kiugró sikerrel szerepelt. A műsor zárásaként, és ez is hagyomány a zenekarnál, *Regölés* címmel improvizálnak.

Szabados megközelítésmódja, munkamódszere nem sokat változott pályafutása során, ahogyan kulcsmotívumai, legfontosabb zenei és gondolati témái sem. Kezdetől kész ideáival alkot. A kiindulópont nála mindig a magyar, az európai zene és a jazz szellemével élő rögtönzés, akár „szabad zeneként”, akár szólóban, kisegyüttesben, akár nagyobb kollektívában gondolkozik. A művek lélegzése, a zene folyamata partitúraszerűen felvázolt rend és motívikusság

Szabad zene lemezen

Nem lehet csodálkozni azon, hogy a Szabados-féle zenei irány nagy hatása ellenére alig jelent meg aktuális lemezen, akkor, amikor ezek a művek születtek. A politikai-kulturpolitikai helyzetben az is nagy dolognak számított, hogy az *Esküvő* (cenzúrázott borítóval) 1975-ben és az *Adyton* (1982), majd a Braxtonnal közös felvétel (1984) napvilágra került. A rendszerváltás után viszont sokkal jobban dokumentálták Szabados munkásságát. *Homoki zene* volt az első MAKUZ-lemez 1991-ben. A GyőrFree egyesület pedig egy 1987-es Kassák-beli amatőr felvételt adott ki CD-n tavaly. Ugyancsak meghallgatható *A szarvassá változott fiak* is, a Magyar Rádióban rögzített felvételt a Hungaroton először LP-n adta ki, majd *Az események titkos történetével*, egy, immár nyíltan az 1956-os forradalomra emlékező művel együtt jelent meg CD-n a Fonónál. A legújabb Szabados-lemez emelkedett szólószongora-felvételeket tartalmaz, *Boldog-asszony földje* (*Harangok*) címmel (BMC).

mentén történik ugyan, de a kompozíció végső formája, jól követhetően, az improvizatív alapra épülő, erősen irányított zenei játék során testesül meg. Szabados szavai szerint a kompozíció következmény lesz. Szabados szólóestjeinek ez ugyanúgy jellemző vonzereje, mint a zenekari koncerteknek. •

HÉTFŐ ESTI JAZZ A CADILLAC-KEL

2009. március 16. 19:30

Fesztivál Színház

Szabados György és a MAKUZ koncertje

Km.: Szabados György (szongora), Mákó Miklós (trombita), Kovács Ferenc (trombita, hegedű), Grencső István (tenorszaxofon), Szelevényi Ákos (szoprán- és tenorszaxofon, basszusklarinét), Dresch Mihály (szoprán- és tenorszaxofon, basszusklarinét, furulyák), Vaskó Zsolt (altszaxofon, pikoló, furulyák, doromb), Mezei Szilárd (brácsa), Márkos Albert (cselló), Benkő Róbert (bőgő), Baló István, Geröly Tamás (dob)

